

VPLYV MÉDIÍ NA AGRESÍVNE SPRÁVANIE DETÍ

ZUZANA BRČIAKOVÁ, ALŽBETA BAŠTOVÁ

Katolícka univerzita v Ružomberku

ABSTRAKT: Agresívne správanie človeka je jeho prirodzenou súčasťou, slúži na dosiahnutie vlastných cieľov a uspokojenie potrieb. Toto správanie ovplyvňujú vrodené vlastnosťami človeka a súčasne naň vplyvajú aj faktory prostredia. Významný podiel na prejave agresívneho správanie majú média.

KEÚČOVÉ SLOVÁ: agresivita, deti, psychika, psychický vývin, média, spranie

Agresívne správanie človeka je prirodzenou súčasťou jeho sociálneho správania a zároveň je súčasťou správania zameranou na uspokojovanie potrieb a dosahovanie cieľov. Agresiu je najjednoduchšie charakterizovať ako zámerné ubližovanie – spôsobovanie negatívnych dôsledkov. Je to správanie, ktoré má za následok poškodenie, ublíženie, alebo k nemu vedie. Nie je dôležité, akú konkrétnu podobu majú následky agresívneho správania. Môže ísť o zranenie, spôsobenie fyzickej bolesti, môže mať podobu poškodenia majetku inej osoby, alebo psychologického zranenia inej osoby (ponižovanie, urážanie, zosmiešňovanie, vydieranie, zastrasovanie a pod.) Môže to byť čokoľvek, čo vyvolá odpor (averívne reakcie) a prežívanie psychickej nepohody (diskomfort). Dôležitým znakom agresivity je jej cieľavedomí charakter. Preto sa agresivita definuje ako zámerné poškodenie, ublíženie inej osobe. Z hľadiska označenia konkrétného správania za agresívne nie je zistenie či malo za následok zranenie, ale rozhodujúce je či bolo vykonané zámerne, cieľavedome.

Zdrojom agresívneho správania podľa viacerých teórií sú vrodené faktory, podľa ďalších teórií je naopak agresivita naučeným správaním sociálneho správania. Z pozorovania detí je zrejmé, že sa agresivita môže spájať s pozitívnym posilnením. Dieťa, ktoré odstrčí iné dieťa aby získalo hračku, je odmenené tým, že ju dostane. Najviac si tým môže zvýšiť svoj status. Významným zdrojom utvárania repertoáru správania sa je učenie sa od dospelých. Z toho, čo sa dieťa naučí od dospelých je väčšina získaná prostredníctvom pozorovania a intuície. Pozorovaná osoba sa označuje ako model. Do pamäti dieťaťa sa kóduje predstava

správania modelu. Podstatné je aby model správania bol zakódovaný v pamäti pre neskoršie použitie, keď sa k tomu vyskytne vhodná príležitosť. Dôležitú úlohu pri učení sa agresívnemu správaniu zohrávajú jeho dôsledky. Keď je model (pozorovaná osoba) potrestaná za agresivitu, dieťa sa môže naučiť báť sa použiť odpozorované chovanie.

Výskyt a podobu agresívneho správania vo významnej miere ovplyvňuje sociálne prostredie. Jednak je to prostredie tvorené veľkým spoločenstvom, v ktorom jedinec žije, ale i menších skupín ktorých je členom. Jeho sociálne správanie odráža spôsob života prostredia, ktoré ho obklopuje, v ktorom žije. Dôležitý je celkový spôsob správania ľudí voči sebe, systém noriem, preferované vzorce správania, zvyky a praktiky pri riešení každodenných situácií. Pri rozlíšení makro, mezo a mikro prostredia majú na mezo úrovni dominantnú úlohu domáce prostredie (rodina), prostredie školy a prostredie práce. Význam povahy sociálneho prostredia na tejto úrovni vo vzťahu k agresivite sa prejavuje v pozornosti, aká je už dlhšiu dobu venovaná agresii v uvedených prostrediach. Z fenoménov, ktoré na makro úrovni ovplyvňujú výskyt a podobu agresivity je venovaná zvláštna pozornosť prostriedkom masovej komunikácie¹.

Média sa javia ako veľmi významný a dnes už nenahraditeľný prostriedok vzdelávania a výchovy, akulturácie, multikultúrnej výchovy a socializácie jedinca. Účinky médií môžeme zhrnúť takto: „Pôsobenie médií je natoľko komplexný jav, že len veľmi ťažko posúdime všetky súvislosti, v ktorých sa prejavujú“. Pred silným účinkom médií je potrebné ochraňovať predovšetkým jedincov, ktorí majú tendenciu napodobňovať sociálne nežiaduce konanie filmových a iných hrdinov. Masové média najmä televízia a internet a nezodpovednosť niektorých tvorcov programov ohrozujú postoje a správanie predovšetkým mladej generácie. Všetci si uvedomujeme, že v súčasnej dobe sme svedkami devalvácie hodnôt a stratu mravnej zodpovednosti. Menej si pripúšťame, že neprofesionalita a nekompetentnosť niektorých médií, ktoré otupujú a deformujú cítenie diváka, rovnako ako strata svedomia predstavujú podhubie, z ktorého vyrastá arogancia a agresivita. Najväčšie ohrozenie v pôsobení médií predovšetkým voči deťom spočíva s tým, že virtuálne vytvorený svet predkladajú ako realitu, ktorá takto nefunguje.

Musíme si však byť vedomí toho, že tieto procesy možno ovplyvňovať len nepriamo a sporadicky, a to z týchto dôvodov:

- technická dokonalosť väčšiny hromadných sprostredkovaných médií umožňuje veľmi vierohodne simulovať skutočnosť (virtuálnu realitu);

---

¹Por. J. Výrost, I. Slameík i in., *Sociálni psychológie*, Praha 2008, s. 256-257.

- najviac rozšírené médiá sú všadeprítomné (v priestore a čase);
- vonkajšia atraktivnosť a formálna neobvyklosť prezentovaných produktov diváka silne priťahuje;
- médiá veľmi silne apelujú na naše zmyslové orgány².

Detský vek jednoznačne ovláda televízia, film a video. V školskom veku nadobúdajú na význame i detské knihy a časopisy. V tretej triede deti čítajú tak dobre, aby sa pre ne čítanie stalo prostriedkom zábavy alebo aby mohli týmto spôsobom prijímať informácie. Medzi uvedenými dvoma typmi médií je značný rozdiel, z ktorého vyplýva i prípadná preferencia jedného z nich.

Televízia, film a video sú predovšetkým vizuálne médiá, pretože spravidla poskytujú i verbálne, resp. zvukový, doprovod vizuálne prezentovaného diania. To znamená, že tieto informácie sú spracovávané predovšetkým pravou mozgovou hemisférou (v menšej miere, vo vzťahu k hovorenému obsahu i ľavou). Tento spôsob prezentácie príbehu je veľmi pohodlný, zrakové vnímanie väčšiny detí nerobí problém a nad verbálnym obsahom nemusí, pokiaľ sa im nechce premýšľať, dokonca ho ani nemusia vnímať. Bolo zistené, že veľa detí, ktoré sa často pozerajú na televíziu alebo na video, vôbec verbálny sprievod nepočúvajú - Televízia môže byť i kulisou inej aktivity, dieťa jej vôbec nemusí venovať pozornosť. Vizuálne prezentovaný príbeh sa síce podobá realite a dieťa ho tiež vníma ako skutočný. Informáciu, ktorú tu získa, považuje vo svojom reálnom živote za rovnocennú iným praktickým skúsenostiam. Odlišnosť medzi symbolickým stvárnením príbehu vo filme a jeho eventuálne reálnou podobou je tak malá, že si dieťa ich rozdiel často ani neuvedomuje. To čo je len „ako“, považuje za súčasť skutočnosti a občas sa podľa toho i chová³.

O vplyve médií na socializáciu dnešnej mládeže vo vyspelých krajinách, nemôže byť pochýb. Deti, ale aj dospelý sledujú zo všetkých médií najviac televíziu. Čas, ktorý venujú televízii je podstatne dlhší ako všetky iné mimoškolské aktivity.

Najvýznamnejšie dôsledky sledovania programov prezentujúcich násilie:

- je zdrojom rozšírenia repertoáru správania, mediálne násilie slúži ako návod, je predmetom napodobeniny,
- vyvoláva hostilné vnútorné naladenie, ktoré ovplyvňuje vnímanie reálne prebiehajúcich sociálnych dejov a následne sa môže prejavíť aj v oblastiach správania,

² Por. B. Kraus, *Základy sociální pedagogiky*, Praha2008, s. 127-130.

³ Por. M. Vágnerová, *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*, Praha 2000, s. 140-141.

- znižuje senzitivitu voči násiliu v bežnom živote⁴.

Na všetky média a ich účinky nemožno pozerať izolovane, sú súčasťou kontextu určitej spoločnosti. Tým, že média uvádzajú a zdôrazňujú nejaké témy, ktoré sú určitým spôsobom spracované, vytvárajú dojem, že vytvárajú bežnú kultúrnu normu. Dieťa ju chápe ako štandard a vôbec o ich platnosti či pravdivosti nepochybuje. Mediálne prezentovaný dej je pre nich realitou, pretože sa jej podobá. Dieťa často nevidí rozdiel medzi fikciou a skutočnosťou. Určité vzory chovania môže prijímať i nevedome. Mediálne programy modelujú detskú osobnosť tým, že deťom ukazujú príbehy, kde sú prezentované určité spôsoby chovania vyplývajúce z nejakých noriem, určitej role, rôzne spôsoby komunikácie atd. Najovplyvnenejšou skupinou sú deti vo veku okolo 9 rokov. Tieto deti sú na jednej strane už natoľko rozumovo vyspelé, aby bežným programom rozumeli a pamätali si dej i charakteristiky hlavných aktérov. Na druhej strane, však ešte nie sú na takej intelektuálnej úrovni, ani emočne zrelé, aby boli dostatočne kritické a schopné presnejšej diferenciácie významu príbehu. Určitou prekážkou rozvoja kritického prístupu je tendencia detí vžiť sa do sympatických aktérov príbehu.

Detský divák si v príbehu selektívne všíma to, čo je pre neho atraktívne a významné. Interpretuje dej projektívnym spôsobom, čo znamená, že sa tu budú prejavovať jeho osobné skúsenosti, aktuálne záujmy a problémy, jeho osobnostné sklony a vlastnosti atd.

Voľba určitého média, resp. určitého konkrétneho programu, býva nejakým spôsobom sociálne spolu určená. Tu ma značný vplyv identifikácia s vrstovníkmi a potreba zdieľať s nimi rovnaké skúsenosti. Zdieľanie spoločného symbolického diania, napr. nejakého televízneho seriálu, predstavuje určitú skúsenosť, na ktorej je treba sa podieľať, aby jedinec nezostal izolovaný. Potreba konformity vedie ku konzumácii určitých programov a filmov. I v tomto smere sa uplatňuje sociálny tlak vrstovníckych hodnôt a noriem. Pre získanie prijateľnej pozície v triede je nevyhnutné nielen obľúbené, módne, populárne filmy poznať, ale tiež je rovnakým spôsobom interpretovať, vidieť v nich tiež zmysel.

Média majú všeobecne rôzne funkcie. Mediálne programy môžu ovplyvňovať sebavedomie, môžu slúžiť k odreagovaniu napätia alebo kompenzovať nedostatok reálnych sociálnych kontaktov. Mediálne príbehy môžu byť odlišne vnímané a interpretované:

- dieťa sa identifikuje s postavami, ktoré sa mu nejakým spôsobom podobajú a pripomínajú mu jeho vlastný život, najlepšie z pozitívnej stránky. Dieťa tak nadväzuje na svoju vlastnú úlohu, ktorú prostredníctvom príbehu atraktívnym spôsobom rozvíja;

---

⁴ Por. J. Výrost, I. Slameík, i in., *Sociálni psychológie...*, dz. cyt., s. 257.

- dieťa sa identifikuje s ideálom, čo mu umožňuje aspoň symbolicky dosiahnuť niečo, čo v skutočnosti dostupné nie je, resp. uspokojiť potrebu, ktorá je jeho citlivým miestom a v jeho skutočnom živote nie je príliš uspokojená;
- dieťa môže mať potrebu identifikácie s negatívne hodnotenou postavou, ktorá prestupuje normy a robí všeobecne zakázané veci a ktorá môže byť pre neho niečím atraktívna. Pomocou tejto identifikácie možno aspoň symbolicky prežívať niečo, čo by v skutočnosti nešlo, a dieťa to vie.

Posledné dve varianty sú určitým spôsobom rizikové, pretože mnohokrát nezostávajú len na symbolickej úrovni, ale navodzujú potrebu chovať sa takým nežiaducim spôsobom i v skutočnosti. Bez impulzu určitého zážitku by táto potreba nemusela vzniknúť. To platí vo vzťahu k agresii a k násilnému chovaniu⁵.

Zvlášť sústredenú pozornosť vyvoláva možný účinok mediálneho násillia, prezentované v televíznom vysielaní vnáša agresívne správanie do spoločnosti. Vytvára modely agresívneho správania, ktoré človek nemôže mať z vlastnej skúsenosti a redukuje zábrany k použitiu agresívneho konania. V súčasnosti sa uvádza, že ide o jedincov, ktorí sa prejavujú násilne, majú tendenciu vyberať si programy s vysokou mierou brutality. Niektoré výskumné práce psychológov preukázali, že televízia neučí agresivite, ale posilňuje existujúce predispozície pre alebo proti agresivite⁶.

Prostredníctvom televízie možno manipulovať s informáciami, zjednodušovať realitu, jednoznačne uprednostňovať niektoré názory. Agresivita sledovaná v televízii môže slúžiť ako vzor vhodný k napodobovaniu. Malé deti majú pomerne nízku rozlišovaciu schopnosť v tom, čo je možné a čo nie, čo je skutočné a čo je fikcia. Časté sledovanie násillia upevňuje presvedčenie dieťaťa, že agresia je prípustná, povolená a pomocou nej môže riešiť konflikty, do ktorých sa dieťa dostane. Agresia, ktorá je vo filme, príbehu prezentovaná ako morálne ospravedlniteľná, lebo obeť si zaslúži, aby bola napadnutá, väčšinou vyvoláva u jedinca agresívne chovanie. Najviac u detí, ktoré vnímajú svet zjednodušene, musíme počítať s tým, že neporozumie jemným rozdielom významu, ktoré sú prezentované v násilníckej scéne. Deti sa zameriavajú iba na vonkajšiu podobu agresie, nechápu však zámer, prečo sa agresor, tak chová.

Často si neuvedomujeme ako od ranného detstva predkladáme vzory agresívneho chovania cez televíziu, DVD, video alebo počítač. Uvedomme si, že malé deti rozlišujú dobro a zlo predovšetkým na zrakovej úrovni. Čím častejšie deti sledujú takéto príbehy, tým viac

⁵ Por. M. Vágnerová, *Vývojová psychológia ...*, dz. cyt., s. 141-143.

⁶ Por. J. Jiráček, *Úvod do studia médií*, Brno 2003, s. 148.

prijímajú predstavu o tom, že agresia je prijateľný spôsob riešenia konfliktu a druhému človeku alebo postave v príbehu sa v podstate nič nestane. Ešte horší vplyv na deti majú akčné filmy⁷. Akčný film je preto akčný, že sa jednotlivé sekvencie, zábery filmu striedajú veľmi rýchlo. Psychika malého dieťaťa však nie je pripravená ju odlišovať. Film dieťaťu splýva do šedej škvrny, z ktorej do popredia vystupujú scény emočne zafarbené - scény plné kriku, násilia a krvi, ktoré sa potom dostávajú do jeho vedomia a to si fixuje, pamätá. Dej akčného filmu je pre dieťa často zložitý, nedokáže sa v ňom orientovať, nevie si vysvetliť, prečo sa hrdina chová agresívne, čo chce svojou agresivitou dosiahnuť. Film sa tak pre neho stáva úplne nepochopený.

Pre deti je tiež nepochopiteľná situácia, ak sa kladný akčný hrdina chová agresívnym spôsobom. Často chráni slabších, avšak pri ich ochrane používa agresivitu a násilie.

Čím častejšie deti tieto filmy sledujú, tým viac si v hlave utvárajú akúsi „kartotéku“ kladných akčných hrdinov, ktorých chovanie si ukladajú vo svojej pamäti. Ak takéto dieťa príde do širšieho sociálneho prostredia - do materskej školy, základnej školy a pod., môže sa dostať do konfliktnej situácie, ktorá mu veľmi pripomína scénu, ktorú prežíval jeho akčný hrdina vo filme. V tomto okamihu sa prejaví tzv. oživenie scenára násilia, čo znamená, že dieťaťu prejde hlavou: „Ako by sa asi v tejto situácii zachoval môj kladný akčný hrdina?“ a jeho chovanie napodobní. Čím rozsiahlejšia je v hlave dieťaťa „kartotéka“ kladných akčných hrdinov, tým sú rozmanitejšie spôsoby jeho chovania. Keď dieťa zistí, že sa ostatní jeho agresivity boja, vyhýbajú sa mu, tým viac sa u neho agresívne správanie posilňuje a objavuje sa tendencia riešiť všetky konflikty práve týmto chovaním⁸.

Je nesporné, že televízia, video a počítač masovo ovplyvňujú deti a mládež, skladbu ich dňa, záujmy, vzory k napodobňovaniu, spôsoby správania, hodnotové systémy, názory a postoje. Na jednej strane sa vytvára skupina závislých konzumentov, ktorý postupne strácajú schopnosť kritického výberu. Na druhej strane sú tí, ktorí cieľavedome vyhľadávajú z multimediálnej ponuky to, čo zodpovedá ich cieľom a vkusu. Pozitívny vplyv médií na osobnosť a vývin detí nie je automatický, ale je výsledkom špecifického edukačného pôsobenia - multimediálne výchovy⁹.

Vplyv televízie nie je možné vymeniť za vplyv rodiny, priateľov a školy v priebehu socializácie. Televízia, ale zväčšuje a mení tieto tradičné vplyvy, ukazuje deťom aspekty sveta, ktoré nepoznajú - cudzie kultúry, umenie, prírodu, históriu, ako ja svet dospelých, svet

---

⁷ Por. Z. Martínek, *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha 2009, s. 78.

⁸ Por. tamže.

⁹ Por. Z. Helus, *Dítě v osobnostním pojetí*, Praha 2009, s. 77-78.

práce a tiež problémy ako alkoholizmus, násilie a ich dôsledky. Mnohé z týchto zobrazení nie je celkom realistických a deti nerozumejú tomu, čo sledujú na obrazovke. No aj napriek všetkým nevýhodám sú viac informovaní a zasadení do reality než predchádzajúce generácie. Skôr ako vyrastú do adolescencie sú konfrontované s veľkými súbormi rolového jednaní a dokážu rozlišovať veľké množstvo životných štýlov¹⁰.

Záver

Média v dnešnej dobe čoraz intenzívnejšie prispievajú k formovaniu osobnosti človeka. Ich vplyv na správanie detí je nepopierateľný, spočíva v predkladaní vzorov správania, ktoré sa často v bežnom prostredí dieťaťa nevyskytujú. Ak chceme predchádzať negatívnemu vplyvu médií na deti a mládež, je dôležité správne rozvrhnúť ich voľný čas a vyplniť ho aj inými činnosťami ako je sledovanie televízie, hranie počítačových hier a internet. Rodičia by mali predovšetkým zvažovať, čo jeho dieťa bude sledovať v televízií, a ako bude tráviť voľný čas. Nutné je tiež podporovať úsilie, aby programov prezentujúcich agresivitu a násilie pre deti bolo čo najmenej.

THE IMPACT OF MEDIA ON CHILDREN'S AGGRESSIVE BEHAVIOR

ZUZANA BRČIAKOVÁ, ALŽBETA BAŠTOVÁ

ABSTRACT: Aggressive behavior of man is his natural part, serves to achieve their own goals and meet the needs. This behavior affects innate human impact on it and at the same time and environmental factors. A significant proportion of aggression from the media.

KEY WORDS: aggression, children, mental, psychic development, media behavior

---

¹⁰ Por. R. Jedlička, *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, Praha 2004, s. 36.